

VERSLAG VAN DE EXCURSIES NAAR DE
BOSSCHEN VAN HET GISSELFELDKLOOSTER EN
NAAR DE HOUTVESTERIJ BREGENTVED, TIJDENS
HET 50-JARIG JUBILEUM DER DEENSCH
BOSCHBOUWVEREENIGING (21—23 JUNI 1938)

door

Dr. Th. C. OUIDEMANS.

In het Augustus nummer van dit Tijdschrift schreef ik een artikel over de viering van het 50-jarig bestaan der Deensche Boschbouwvereeniging, waarin ik een nadere beschrijving van de beide excursies aankondigde. Aan de hand van het keurig uitgevoerde programma, dat de Deensche Boschbouwvereeniging als „Jubileumnummer” uitgaf, voorts met behulp van de inlichtingen, die de houtvester A. E. Christensen wel zoo vriendelijk was mij tijdens en na de excursies te verstrekken en ten slotte aan de hand van eigen waarnemingen tijdens die excursies, wil ik hieronder het een en ander van beide landgoederen „Gisselfeldklooster” en „Bregentved” vertellen.

GISSELFELDKLOOSTER.

Leider der excursie: de Hoofddirecteur der Stichting, Leengraaf Aa. C. Danneskiold-Samsóe, bijgestaan door den houtvester Sv. Kindt.

Het Gisselfeldklooster is een particuliere instelling, die gesticht werd door Christiaan Gyldenlöve, graaf van Samsóe, zoon van Christian V en Sophie Amalie Moth. Het landgoed werd op 31 Juli 1699 door hem gekocht van de erfgenamen van Adam Levin Knuth. Christian Gyldenlöve overleed reeds in het jaar 1703, slechts 29 jaar oud, na een veelbewogen leven, op een reis in 's Konings gevolg, als generaal-veldmaarschalk. Zijn weduwe, Hare Doorluchtige Hoogheid Vrouwe Dorothea Kragh, genoot het provenu van het Gisselfeldlandgoed tot aan haar dood in 1754. De oudste zoon uit dit huwelijk, Graaf Christian Danneskiold-Samsóe, overleed reeds in 1728, waarna diens oudste zoon, graaf Frederik Christian Danneskiold-Samsóe, de eerste hoofddirecteur van de stichting Gisselfeldklooster werd. Met hem trad één der bepalingen van de stichting van het klooster in werking, n.l. dat het klooster geleid zal worden door mannelijke nakomelingen in de rechte linie van den stichter,

dus de leengraven D a n n e s k i o l d - S a m s ó e . Vanaf dien tijd tot op heden zijn verschillende leengraven D a n n e s k i o l d - S a m s ó e opgetreden als hoofddirecteur.

BESCHRIJVING VAN HET LANDBOED IN DEN HUIDIGEN TOESTAND.

Grootte 2251 ha, waarvan 1623 ha beboscht zijn en wel 793 ha met beuk, 139 ha met eik, 163 ha met gemengd loofhout en 528 ha met naaldhout; voorts 628 ha onbeboscht, verdeeld in 4 ha kweektuin, 17 ha wegen, 60 ha woestgrond, 131 ha weide, 40 ha meren en water, 344 ha veengronden (gedeeltelijk in kunstweiden omgezet, gedeeltelijk begroeid met berk en voorts afgegraven voor turf), 24 ha bouwgrond en 8 ha publieke wegen.

De bosschen zijn nabij Sorò gelegen en voorts in de Prastò-provincies. Het terrein is sterk heuvelachtig; de hoogte boven den zeespiegel variëert van 28 M. in de veengronden nabij de Susaa tot 116 m op den Overdrevsheuvel in Denderup Vaenge en ca. 118 m in het Svennerupbosch. De bodemgesteldheid is zeer verschillend en variëert van zand tot harde klei. De meeste gronden bestaan echter uit zand, met een weinig klei vermengd. Over 't algemeen zijn de gronden niet bijzonder vruchtbaar. Het terrein is, zooals reeds gezegd, zeer geaccidenteerd, met vele lage gedeelten, waarin oude turfgravingen aangetroffen worden. Door de groote variatie in de kwaliteit en hoogteligging van den grond, hebben de bosschen een zeer uiteenlopend karakter.

De leider, onzer excursie had de route zoodanig gekozen, dat wij een goed inzicht verkregen in de verschillende boschtypen, op het landgoed aanwezig. Het landgoed Gissselfeld bestaat uit een aantal verspreid liggende gronden, alle bereikbaar langs verharde wegen. In het geheel bezochten wij tien verschillende gedeelten van het landgoed. Van punt tot punt werd met autobussen gereden, waarna op een te bezichtigen gedeelte werd uitgestegen en de leider een korte uiteenzetting gaf van wat er te zien was. Op die bespreking en na bezichtiging van dat gedeelte, volgde dikwijls een zeer langdurige discussie. Dit artikel zou zeker te lang worden, indien ik een volledige beschrijving gaf van al hetgeen tijdens de excursie bezichtigd en besproken werd. Ik wil volstaan met eenige van de voornaamste punten naar voren te brengen. Zooals bekend verondersteld mag worden, bezit Denemarken slechts 8% van de totale oppervlakte aan bosch en is derhalve tot de boscharme landen van Europa te rekenen. In 1913 bestond het bosch van Denemarken voor 51.6% uit loofhout, waarvan 41% beuk. (In 1907 bestond ongeveer 43% van het bosch uit loofhout). Op het eiland Seeland b.v. is het percentage beuk aanzienlijk grooter, n.l. in 1913 64% van het totale boschgebied. Het percentage

eik op dat eiland bedraagt ongeveer 6.7%¹⁾). Zooals men uit deze getallen ziet, is het beukenbosch van zeer groote beteekenis voor den boschbouw op de eilanden van Denemarken. De oorzaak hiervan is te zoeken in den gunstigen bodem (zandige leem) en het betrekkelijk gunstige klimaat, welke beide factoren te zamen de beste groeivoorwaarden voor den beuk vormen.

Daar de humusvorming in zuivere beukenbosschen veel te wenschen overlaat, gingen er reeds omstreeks 1890 in Deensche boschbouwkringen stemmen op om in plaats van beuk veel meer eik aan te planten. Mocht men omtrent het Deensche bosch en de boschgeschiedenis iets meer willen weten, dan moge ik verwijzen naar het voortreffelijke artikel van Ir. F. W. Malsch, getiteld: „De geschiedenis en de huidige beteekenis van het bosch in de Deensche volkshuishouding”, voorkomende in het Tijdschrift der Nederlandsche Heidemaatschappij, jaargang 1919, afl. 2 en 3.

Op mijn verzoek was de heer Malsch zoo vriendelijk, mij die artikelen ter inzage toe te zenden, alsmede het door hem geschreven rapport over de in 1917 door hem in Denemarken doorgebrachte boschbouwpractijk. Uit die geschriften, die mij een uitstekenden kijk gaven op den Deenschen boschbouw, is o.a. de conclusie te trekken, dat men niet tevreden was met de resultaten, die de zoo eenzijdige aanplant van beuk gaf en zoekende was naar betere boschvormende houtsoorten. Die meening is sedert dien tijd nog zeer versterkt. Het areaal, met beuk beplant, is speciaal in de laatste jaren aanzienlijk ingekrompen ten gunste van den aanplant van naaldhoutsoorten. Speciaal zijn proeven genomen met den aanplant van *Abies alba*, *Picea sitchensis*, *Picea excelsa*, *Pseudotsuga Douglassii* en *Larix leptolepis*.

Wij waren in de gelegenheid, tijdens de bovengenoemde excursie verschillende perceelen, vroeger beplant met beuk en nu omgezet in naaldhout, te bezichtigen. Opvallend was de groote belangstelling die in Denemarken uitgaat naar het aanplanten van *Picea sitchensis*. Dit is niet te verwonderen, daar wij verschillende opstanden daarvan zagen, die op 30-jarigen leeftijd een aanwas van 27 tot 35 m³ per jaar per ha hadden. Een groot bezwaar van deze houtsoort is echter, dat de takreiniging zoo onvolkomen is. Alhoewel die sparren vrij dicht geplaat waren, was op 30-jarigen leeftijd nog zoo goed

¹⁾ Deze getallen zijn overgenomen uit het aardige boekje „Forstwirtschaft in Dänemark zur Orientierung für Ausländer”, door Axel S. Sabroe, uitgave van de Deensche Boschbouwvereniging, Kopenhagen 1926. Het is mij bekend, dat Ir. F. W. Malsch enkele jaren geleden moeite heeft gedaan om een boekje van dergelijk formaat over den boschbouw in Nederland door de Ned. Boschbouwvereniging te laten uitgeven. Zou dat plan van den heer Malsch niet voor verwezenlijking vatbaar zijn?

als niets van takreiniging te bespreuren. Dit is wel als een zeer groot nadeel van die anders bijzondere goed groeiende houtsoort te beschouwen. Op één der proefvelden had men ter gelegenheid van de excursie enkele der zwaarste boomen geveld en tot planken laten opzagen. Eerlijk gezegd, viel ons de kwaliteit van die planken niet erg mede en wel speciaal om het veelvuldig voorkomen van noesten daarin.

Enkele perceelen, beplant met *Larix leptolepis*, werden aandachtig bekeken. Alhoewel die houtsoort uitstekende resultaten geeft wat betreft den groei, is zij niet zeer aan te bevelen, daar de stamvorm bijna overal bochtig tot krom is te noemen. Verschillende malen hoorde ik verkondigen, dat het aanbeveling zou verdienen, op grootere schaal proeven te nemen met *Larix decidua*, en wel speciaal met de Sudetenlarix. Helaas zag ik zelf geen aanplantingen met den Europeeschen larix.

Tevens bezichtigden wij tijdens de excursie het kleine „Hesedè-arboretum”, dat in 1813 als kweekerij aangelegd is. De tuinbouwkundige *Jakobsen* (1837—1891) kweekte in dien tuin vele soorten van boomen, struiken en coniferen ten behoeve van het park en de omgeving van het Gissel-feldklooster. Zooals het dikwijls in kweekerijen gaat, bleven een aantal exemplaren, die te groot waren om verplant te worden, staan, en gaven toen aanleiding om de kweekerij te maken tot arboretum. In 1908 werden alle aanwezige boomen op naam gebracht en werd begonnen met het maken van een catalogus. Deze is in 1937 in druk uitgegeven. Wij zagen zeer groote exemplaren van *Abies grandis*, *nobilis*, *concolor*, *Lowiana*, *Cedrus atlantica*, enz. enz. Alhoewel vele exemplaren te dicht op elkaar staan en daardoor niet tot een mooie ontwikkeling zijn gekomen, is dit arboretum toch wel zeer belangrijk, omdat de dendroloog daar toch in de gelegenheid is, kennis te nemen van de groeiwijze van diverse soorten en variëteiten.

HOUTVESTERIJ BREGENTVED.

Leider der excursie: de eigenaar Leengraaf *Chr. Moltke-Bregentved*.

Het landgoed, ter grootte van 3033 ha, is gelegen in Z.O.-Seeland en bestaat uit ongeveer 30 grootere en kleinere gedeelten. 2711 ha zijn beboscht, en wel 1466 ha met beuk, 570 ha met eik, 180 ha met gemengd loofhout en 495 ha met naaldhout. Voorts 58.4 ha wegen, 158 ha weide, 36.7 ha meren en water en 68.9 ha bouwland.

Ongeveer 30% der aanwezige beukenbosschen zijn boven de 100 jaar oud, terwijl bijna alle eikenbosschen onder de 50 jaar zijn. Oudere eikenbosschen komen op dit landgoed niet voor. De oudere sparrenopstanden zijn bij den catastrophen storm van 8 Februari 1934 bijna alle te gronde ge-

richt. Grootte oppervlakten der aanwezige sparrenbosschen zijn over 't algemeen niet ouder dan 20 jaar.

Enkele jaren geleden zijn uitvoerige richtlijnen vastgesteld in verband met de toekomstige beplanting. Deze komen in 't kort hierop neer, dat de verdeeling der houtsoorten voor de eerstvolgende 20 jaar zal zijn: 40% beuk, 27% eik, 6% andere loofhoutsoorten (berk, esch en els) en 27% naaldhout.

Behalve de naaste omgeving van het kasteel Bregentved en de N.W. hoek van het landgoed, welke gedeelten sterk heuvelachtig zijn, zijn de gronden overwegend, vlak. Zij zijn sterk leemhoudend en daardoor moeilijk te bewerken. De grondwaterstand is hoog. Zoowel voor den bosch- als voor den landbouw dient groote aandacht besteed te worden aan de afwatering. Opvallend is de sterke grasvegetatie in de bosschen, die speciaal het verjongen van loof- en naaldhout buitengewoon bemoeilijkt. Van ouds her is er een bijzonder rijke wildstand op het landgoed, welke natuurlijk van invloed is geweest op de keuze der te gebruiken houtsoorten.

De huidige gunstige toestand van dit uitstekend geleide landgoed is voor een groot gedeelte te danken aan het bewind van den bekenden houtvester L. A. H a u c h (1866—1915). Karakteristiek voor H a u c h's arbeid zijn de goed groeiende aanplantingen van eik, die naar zijn meening het best pasten op de hier aanwezige zware leemgronden. De door hem bereikte resultaten trekken steeds groote belangstelling van Deensche en buitenlandsche houtvesters: inderdaad terecht! Bijzondere zorg besteedde hij aan de afwatering, niet alleen vóórdat met het verjongen der bosschen begonnen werd, doch ook in den blijvendenden ouderdom opstand. In plaats van het planten van eik gaf hij verre de voorkeur aan het zaaien daarvan. H a u c h werkte daarbij met een buitengewoon groot aantal eikels per ha, die gezaaid werden in met de hand gegraven geulen. Tegenwoordig wordt nog veel gezaaid, n.l. ca. 30 eikels per strekkenden meter, doch bovendien ook geplant en wel 4 à 5 stuks 2-jarige eiken per strekkenden meter. Behalve met eik heeft H a u c h ook vele proeven genomen met andere loofhoutsoorten en wel in 't bijzonder met esch. De resultaten daarvan aanschouwden wij in verschillende gedeelten. Zelden zag ik van deze houtsoort zulke buitengewoon gave en rechte stammen. In den eersten tijd van H a u c h's bewind werd nog eenig naaldhout aangeplant, doch van 1894 tot 1915 in het geheel niet meer. Na 1915 is men weer begonnen met den aanplant daarvan en wel speciaal met *Picea excelsa*; voorts ook kleinere oppervlakten met groenen Douglas, *Picea sitchensis*, *Thuya gigantea*, *Abies alba* en *Abies grandis*. Sedert 1866 is in 't geheel 1820 ha beplant en wel 654 ha met beuk, 520 ha met eik, 164 ha met diverse soorten loofhout en 482 ha met naald-

hout. Dat er meer dan de helft der bestaande oudere bosschen in een periode van ongeveer 50 jaar verjongd is, mag wel als een bijzondere prestatie vermeld worden. Bij de beschouwing der nog aanwezige oudere bosschen lijdt het geen twijfel, gezien de qualiteit en den gezondheidstoestand daarvan, dat met groote energie op den ingeslagen weg voortgegaan moet worden: de oudere bosschen zien er over 't algemeen niet zeer florissant uit.

Sedert enkele jaren wordt groote aandacht besteed aan het machinaal bewerken van de voor den aanplant gereed te maken gronden. De beste resultaten worden bereikt met freesmachines. De houtvesterij bezit twee van dergelijke machines, die gedurende het najaar en den winter bijna geregeld in gebruik zijn. De houtvester van het landgoed stelde een berekening op van de kosten voor het bewerken van 1 ha. Het resultaat van zijn berekening was, dat indien 7000 strekkende meter per ha grond geheel in gereedheid gebracht wordt voor eiken- of beukencultuur, dit niet meer kost dan 134 kronen per ha. Deze methode van bewerken is wel veel goedkooper dan die met de hand, zooals in den tijd van houtvester H a u c h, als men weet, dat laatstgenoemde er niet tegen opzag, 500 kronen per ha voor grondbewerking uit te geven.

Het gevolg van de methode om veel zaai- of plantgoed te gebruiken, is natuurlijk, dat er na eenige jaren groote aandacht besteed moet worden aan dunning en verpleging van de opstanden. Bijl en hiep in handen van kundige boscharbeiders kunnen dan wonderen verrichten. H a u c h's methode was: dikwijls dunnen, doch weinig. Veel waarde hechtte hij aan regelmatige en sterke ontwikkeling van de kroon der eiken, waardoor de vorming van waterloten, die in Denemarken veelvuldig aan eiken voorkomen, verhinderd wordt. Volgens hem ontstaat op 50-jarigen leeftijd, voor een eikenopstand een z.g. „kritieke periode”. De eerste 50 jaren, waarin men dikwijls en voorzichtig gedund heeft en waarbij men speciaal op den vorm der boomen heeft gelet, zijn voorbij en men is gekomen tot de periode, waarin meer actief gedund dient te worden met het doel, den diktegroei bij de nog aanwezige boomen te forceeren. Die overgang valt eenigszins samen met den overgang van den gladden tot den ruwen bast. Is die periode voorbij, dan bestaat er ook geen gevaar meer voor de vorming van waterloten.

Verschillende eikenopstanden, onder H a u c h's leiding aangelegd, bezichtigden wij. Over 't algemeen gedijt de eik zeer goed. De beste opstanden zijn afkomstig van Deensche eikels, echter zijn er ook verschillende van Nederlandsche herkomst. In den vorm is er een vrij groot verschil tusschen den Deenschen en Hollandschen eik. De Hollandsche eik vormt n.l. een smalle kroon, waardoor het mogelijk is, dat

een groot aantal stammen per ha tot wasdom komt. Een naedeel van den Hollandschen eik is echter, dat hij gevoeliger is voor vorst en vooral voor meeldauw.

Wat betreft de bezichtigde beukenopstanden, kan medegedeeld worden, dat die, afkomstig van het plaatselijke beukenras, slecht gegroeid zijn en een zeer breede kroon hebben. Sedert ongeveer 20 jaar wordt vrij algemeen beuk van buitenlandsche herkomst gebruikt.

De enkele gedeelten, beplant met fijnspar, maakten een goeden indruk, doch de takreiniging hiervan was matig tot slecht te noemen. M. i. wordt in die bosschen in de jeugd te sterk gedund.

Juist toen ik bovenstaand artikel gereed had, bracht de post mij een groote verrassing, n.l. een bijzonder mooi uitgevoerd Jubileumboek der Deensche Boschbouwvereniging, getiteld „Danmarks Skove”. Er was een persoonlijk schrijven bijgevoegd van den President der Deensche Boschbouwvereniging, Hofjägermeister De Neergaard, die mij dat boek aanbood ter herinnering aan de dagen 21—23 Juni 1938.

Dit machtige werk, bestaande uit 616 pagina's druks, verlicht met een groot aantal photo's, geeft een mooi overzicht van wat in Denemarken op boschbouwgebied is geschied en nog te doen valt.

Het is mij een genoegen, dit boek hierbij aan te bieden aan de Nederlandsche Boschbouwvereniging. Zonder twijfel zal het de belangstelling hebben van een aantal onzer leden. Moge het velen opwekken om de Deensche bosschen persoonlijk eens in oogenschouw te gaan nemen!

UIT DE DAGBLADEN.

De Telegraaf van 9 September 1938.

DEEL VAN LANDGOED EERDE AAN RIJK VERKOCHT.

Object voor werkloosheidsbestrijding.

's-Gravenhage, 9 Sept. — Naar wij vernemen is er overeenstemming bereikt tusschen den heer Ph. baron van Pallandt van Eerde en het Staatsboschbeheer over de overname van een gedeelte der prachtige bosschen bij Eerde in de gemeente Ommen. Het betrokken gedeelte wordt eigendom van het Rijk en zal een belangrijk object worden voor de werkloosheidsbestrijding.

De heer Van Pallandt blijft eigenaar van het mooie 18e eeuwse kasteel en het overige familiebezit, waaronder het eeuwenoude loofhout in het park en de typisch-Overijselsche landerijen. Met het Staatsboschbeheer is samenwerking gevonden om de noodige garantie te verkrijgen, dat het natuurschoon zooveel mogelijk intact wordt gehouden.
